



ELOKUVASÄÄTIÖN TUELLA JA VÄHÄN ILMANKIN

*Kalle Kinnunen (2019) Elokuvasäätiön tuella.
Suomalaista elokuvaa tekemässä 1969–2019.
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 155 s.*

Tätä arviota kirjoitettaessa elokuussa 2021 Suomen elokuvasäätiön johtaja Lasse Saarinen ja hallituksen puheenjohtaja Anne Brunila ovat juuri lähettäneet Suomen hallitukselle ja opetus- ja kulttuuriministeriölle avoimen kirjeen, jossa arvostellaan elokuva-alalle myönnettävän taloudellisen tuen laskua tulevan kauden budjettiehdotuksessa. Tukisumman pieneneminen liittyy konkreettisesti veikkausvoittorahojen laskuun; kulttuurialan tukihan on pitkään ollut sinänsä absurdilla tavalla sidoksissa rahapeli-toiminnan tuottoihin.

Puolentoista vuoden koronasulun jälkeen tilanne on erityisen tukala, sillä korona kurittaa elokuva-alaa oikeastaan kaksinkertaisesti, sekä suoraan että välillisesti. Suora vaikutus tulee tuotantojen konkreettisista vaikeuksista korona-aikana, elokuvateattereiden sulusta ja pääsylipputulosten romahduksesta, välillinen siis korona-aikana entistä jyrkemmin laskevista rahapelituotoista.

Saarisen ja Brunilan kirje on sävyiltään hie- man erilainen kuin monet aiempien vuosikymmenten elokuvapoliittiset kannanotot. Siinä missä tyypillisesti on lähdetty alan kurjista toimintaedellytyksistä, yhtäältä elokuva-alan yleisestä kurimuksesta muun viihteen ja taiteen puristuksessa ja toisaalta kotimaisen tuotannon sinnittelystä kansainvälisten hittien varjossa, nyt lähtökohtana on suhteellisen hyvin voiva ja tuottoisa ala, suomalaisten elokuvien kansainvälinen menestys ja kotimaisen tuotannon säännöllisen korkea markkinaosuus. Tuttua retoriikkaa on sentään siinä tavassa, jolla elokuvaa yhä joudutaan puolustelemaan

Kansallisoopperaa, Kansallisteatteria ja Kansallisgalleriaa vastaan, joilta niiltäkin leikataan tukia, mutta huomattavasti vähemmän kuin elokuva-alalta.

Elokuun 2021 avoin kirje resonoi kiinnostavalla tavalla Kalle Kinnusen kirjoittaman elokuvasäätiön historiateoksen kanssa. Vaikka kirja on peittelemättömästi juhlateos, säätiön 50-vuotishistoriikki, sen sisältö on väistämättömästi kriisipainotteinen. Lukujen ja alalukujen nimiä ovat esimerkiksi "Eripuraa ja riitoja", "Yhteenottojen aika", "Takana loistava tulevaisuus", "Härskien miesten maailma", "Elokuvateatterien kriisi", "Pohjakosketus" ja "Napit vastakkain".

Ehkä tätä historiaa olisikin mahdotonta kirjoittaa toisesta näkökulmasta, onhan säätiön olemassaolon perusta ollut alusta pitäen vaikeuksissa olevan alan pelastamisessa ja pinnalla pitämisessä. Kun elokuvasäätiö perustettiin vuonna 1969, tarkoituksena oli keskittää valtion elokuvapalkinnot, joita oli jaettu vuodesta 1961 alkaen, ja elokuvateattereiden tuotoista kerätyn veron prosenttiosuus systemaattisella tavalla kotimaisten tuotantojen ja elokuvakulttuurin tukemiseen. Etenkin alkuvaiheessa intressit jakautuivat kuitenkin jyrkästi. Toisella puolella olivat tekijäpuoli ja kulttuuriala ja toisella elokuvan liikeala, eikä dialogia aina löytynyt. Usean vuoden istunut Risto Jarvan vetämä elokuvapoliittinen komitea laati monta laaja-alaista osamietintöä, mutta kaivattuun kokonaisratkaisuun se ei riitojen sävyttämässä ilmapiirissä päässyt.

Alkuvaiheen kiistat olivat luonteeltaan vahvasti paitsi kulttuuri- myös puoluepoliittisia. Kulttuurivasemmiston näkökulmasta säätiö oli 1970-luvun alussa elimellisesti kiinni liike-elämän intresseissä, joten säätiö saatettiin nähdä jopa ykskantaan ”kapitalistien salahankkeena”, kuten Mervi Pantin elokuvapolitiikan historiaa ruotiva väitöskirja *”Kansallinen elokuva pelastettava”*. *Elokvapoliittinen keskustelu kotimaisen elokuvan tukemisesta itsenäisyyden ajalla* (2000) muistuttaa. Poliittiset jakolinjat eivät välttämättä ole kokonaan kadonneet konsensuspolitiikan aikakausillakaan, mutta myöhemmät skismat ovat saaneet toisenlaisia konkreettisia ilmenemismuotoja. Kiistely on keskittynyt osittain tietysti rahoituksen määrään sinänsä, kuten Saarisen ja Brunilan tuoreessa kannanotossa. Tämä lienee väistämätön kestojuonne, joka ainakin osittain seuraa talouden yleisiä nousu- ja laskusuhdanteita.

Sen ohella Kinnusen teoksessa palataan toistuvasti rahanjaon perusteisiin ja mekanismeihin, taide- ja viihde-elokuvien suhteeseen sekä henkilökysymyksiin. Ikuinen ongelma on selvästi ollut siinä, että säätiötä johtavilla ja erityisesti tuista päättävillä pitäisi olla asiantuntemusta, mutta samalla heidän tulisi olla ulkopuolisia ja puolueettomia. Pienen maan pienellä alalla yhtälö ei ole helppo ratkaista, ja Kinnusen kirja onkin täynnä herkullisen kammottavia esimerkkejä siitä, kuinka tukia on jaettu – ainakin jonkun näkökulmasta – kaverien tuotannoille ja joskus jopa omille.

Elokuvasäätiön tuella kertoo säätiön vaiheista, kiistoista, onnistumisista ja karikoista kiinnostavalla ja sujuvalla tavalla. Vaikka kyseessä on juhla kirja, ristiriitoja ei peitellä. Jos oikein kovasti juhla kirjamaisuutta etsii, voi tietysti kiinnittää huomion siihen, että ”viimeiset vilunkitapaukset” ajoitetaan kymmenen vuoden takaiseen aikaan. Rivien välistä pitää kai lukea, että enää ei tällaista voi tapahtua.

Kirjan kuvitus vahvistaa omilla keinoillaan myös tätä tarinaa. 2000-luvun kuvissa nähdään palkittuja elokuvantekijöitä punaisilla matoilla ja säätiön hymyilevää henkilökuntaa (paitsi outona poikkeuksena säätiön 40-vuotisjuhlien iloton ryhmäkuva). Enää eivät vihaiset miehet istu savuisissa kabineteissa olutpullojen ääressä kuten 1970-luvun kuvissa. Mutta ehkä tätä ei tarvitse ajatella skeptisesti pelkkänä silotelluna, varmaankin toiminnan läpinäkyvyys on

oikeasti parantunut 2000-luvulla, kuten kirjaan haastateltu tuottaja Jarkko Hentula toteaa.

Elokuvasäätiön tuella on paitsi juhlahistoriikki myös elokuvakriitikon kirjoittama teos. Kirjoittajan valinta – kyseessä on tilaustyö – on ymmärrettävä. Kalle Kinnunen kirjoittaa sujuvasti ja tuntee asiansa eli on vuosien ajan perehtynyt elokuva-alan toimintaan. *Elokuvasäätiön tuella* on hyvin etenevä, kronologisesti jäsennetty ja asiantunteva esitys säätiön vaiheista. Epäilemättä säätiössä on myös ennakoitu, että on todennäköisempää saada valmis teos käsiinsä vuosijuhlaan mennessä, jos kirjoittaja on kriitikko eikä tutkija.

Raja historiikin ja tutkimuksen välillä on usein hiuksenhieno, niin myös tässä tapauksessa, eikä se raja tietenkään ole välttämättä kirjoittajasta kiinni. On yleisesti ottaen epäreilua arvostella kirjaa siitä, mitä se ei ole, mutta pariin huomautukseen *Elokuvasäätiön tuella* kyllä antaa aihetta, etenkin kun julkaisijana on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Ilmeisin asia on tyyppilliseen tapaan lähteiden merkitseminen. Kirjassa on suppea lähdeluettelo, mutta viitteitä ei ole, ja esimerkiksi esille nostettujen lehtikirjoitusten paikantaminen voi olla hankalaa. Kirjaa varten on tehty runsaasti haastatteluja, mutta niitä ei ole listattu, eikä haastattelujen tarkkoja päiväyksiä kerrota, vaikka asia olisi hoitunut hyvin pienellä vaivalla. Elokuvasäätiön toimintakertomuksessa 2019 ennakoidaan, että teos on ”arvokas lähde tutkijoille myös tulevaisuudessa”. Varmasti onkin, mutta vielä arvokkaampi se olisi, jos moniaineksiset lähteet paikannettaisiin, ajoitettaisiin ja kontekstoitaisiin tarkemmin.

Historiikkimaisuuden sisällöllisempi puoli on se, että *Elokuvasäätiön tuella* tyytyy enemmän esittelemään kuin analysoimaan elokuva-alan kiistoja. Tavallaan on tietysti miellyttävää, että toimijoille annetaan ääni ja haastattelulausuntojen annetaan kuljettaa tarinaa. Mitä kimurantimpi tapaus, sitä todennäköisemmin se kerrotaan nimenomaan haastattelujen avulla. Usein ne jäävät keskenään ristiriitaisiksi, mikä on itsessään kiinnostavaa, mutta tutkimuksellisesti ote pakottaisi silti punnitsemaan lausuntoja sekä toisiaan että muuta lähdeaineistoa vasten. Tarinan luettavuus saattaisi kärsiä, mutta analyttinen voima ja refleksiivisyys vastaavasti kohenisivat.

Yhtä kaikki *Elokuvasäätiön tuella* on kiinnostava, mukavasti etenevä ja runsaasti värikkäitä anekdootteja tarjoava kokonaisesitys elokuväsäätiön toiminnasta ja elokuvakulttuurin muutoksista viimeisen puolen vuosisadan aikana. Teos on myös onnistuneesti ajantasainen. Esimerkiksi alan toimintatapojen mieskeskeisyys nostetaan esille, vaikka elokuva-alan #metoo-keskustelun isoimmat kuohut lienevät olleet kirjaa kirjoitettaessa vielä tuloillaan.

Kimmo Laine

FT, elokuvatutkimus, Oulun yliopisto